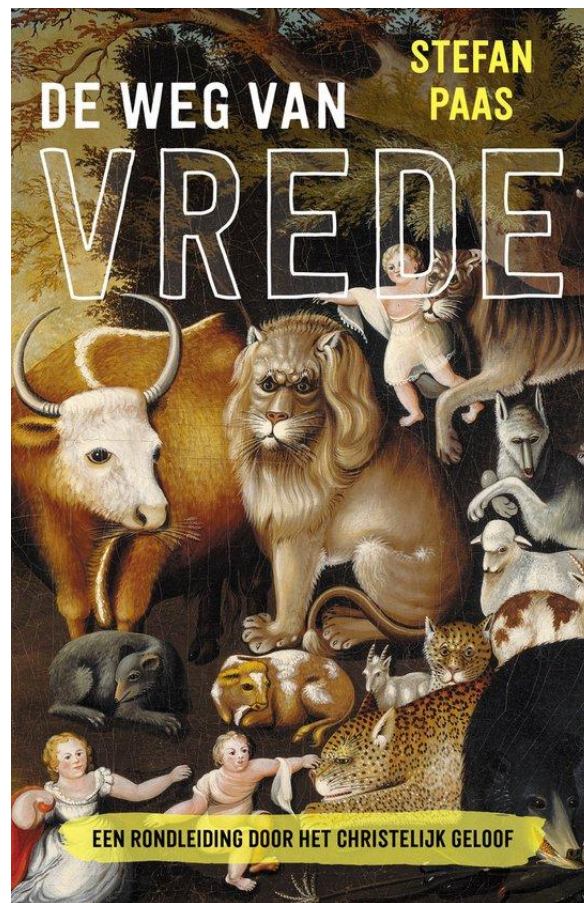

De weg van VREDE, een boekbespreking plus een reflectie op mijn eigen inzichten

In het hierboven afgebeelde boek vinden we een rondleiding door het christelijke geloof. De schrijver Stefan Paas publiceerde in het najaar van 2023 het boek *Vrede op aarde: Heil en redding in deze tijd*.¹ Het boek *De weg van vrede* kan gezien worden als een vervolg. De schrijver heeft een plan voor een vervolg op dit boek. Hij schrijft daarover:

Mijn benadering in dit boek is minder georiënteerd op de vraag hoe het heden is 'gefallen' uit een oorspronkelijke staat van onschuld dan op de vraag welke beloften en welke hoop het evangelie van vrede binnenbrengt in onze zuchtende wereld.

¹ Op mijn website www.paradijsthesen.nl is onder het thema **Gods oordelen** een korte bespreking van dit boek te vinden. (blz. 172-177)

In een etnografisch vervolgetraject wil ik, bij leven en welzijn, onderzoeken hoe 'vrede' geloofd en geleefd wordt in een aantal concrete geloofsgemeenschappen in Nederland. Na de brede culturele en historische analyse in *Vrede op aarde* en de bijbels-theologische verkenning in dit boek hoop ik zo te komen tot een min of meer uitgewerkte theologie van vrede als een relevant en urgent perspectief op christelijke soteriologie. (blz. 268)

Uit dit voornemen leid ik af dat de schrijver nog lang niet uitgedacht is over het thema vrede. En gelukkig komt hij al verder in zijn nieuwste boek.

Dit nieuwe boek kan enerzijds gezien worden als een uitwerking van de bijbelse theologie die impliciet aanwezig is in *Vrede op aarde*, en die vooral in hoofdstuk 7 van dat boek summier werd gepresenteerd. Tegelijk is mijn denken ook verder gekomen sinds het schrijven van dat boek. In de eerste plaats heb ik 'vrede' nu uitgewerkt in een drieslag: recht, verzoening en vreugde. (blz. 266-267)

Door het lezen van beide boeken ben ik verder gekomen. Ik hoop dat in het vervolg van mijn bespreking dit eruit springt en dat het bij mij niet alleen blijft bij een herhaling van denkbepelden. Juist om te veel herhaling te voorkomen verwijs ik vaak terug naar wat ik al eerder geschreven heb.

In de theologische bijlage schrijft Paas over het verband tussen beide boeken. Ik noteer alle citaten uit Paas' boek in het blauw.

Dit nieuwe boek kan enerzijds gezien worden als een uitwerking van de bijbelse theologie die impliciet aanwezig is in *Vrede op aarde*, en die vooral in hoofdstuk 7 van dat boek summier werd gepresenteerd. Tegelijk is mijn denken ook verder gekomen sinds het schrijven van dat boek. In de eerste plaats heb ik 'vrede' nu uitgewerkt in een drieslag: recht, verzoening en vreugde. (blz. 266-267)

Dit lange citaat laat zien, dat Paas de zuinige reacties van collega's serieus neemt, hij doet recht aan hun opmerkingen en door deze bijstelling treedt er zo mogelijk verzoening op, waaruit vreugde kan ontspringen. Zijn drieslag over 'vrede' verwerkt hij zo in de praktijk.

Misschien zijn wel de mooiste gedeelten uit het boek de onderwerpen waarbij Paas aangeeft er niet helemaal uit te komen. Hierdoor zet hij zijn lezers aan het werk om na te gaan hoe zij er tegenaan kijken. Zulke aanmoedigingen doen het bij mij goed. Eerst twee citaten waarin dat gebeurt.

Op dit punt (wat aan Paas' kijk op de kruisiging op blz. 108 vooraf ging, NB) moet ik bekennen dat ik m'n aarzelingen heb bij wat ik hierboven heb opgeschreven als manieren waarop het kruis vrede brengt. (blz. 108)

Paas trekt ook grenzen bij wat we weten over de toekomst. Hij schrijft:

Daarom loopt elke poging van onze kant om het vrederijk precies te beschrijven onvermijdelijk uit op een projectie van onze eigen beperkte gedachten op de toekomst. Laat ik eerlijk zijn: als ik probeer mij het vrederijk voor te stellen, ziet het er toch een beetje Nederlands uit, een beetje burgerlijke middenklasse, lekker tolerant en gematigd, met niet te veel mensen vol tattoos die van heavy metal houden, een plek waar ik mij op mijn gemak voel. En voor jou geldt waarschijnlijk hetzelfde, maar dan vanuit jouw eigen smaak. Waarschijnlijk wil je na het lezen van de vorige zin mij er bijvoorbeeld niet bij hebben in dat vrederijk. Dat is precies de reden dat wij niet de route naar dat vrederijk in kaart kunnen brengen. Vanwege onze cultuur en taal en vooroordelen zien wij openingen waar die er niet zijn, en andersom zien wij alleen blinde muren waar de Geest de deuren juist wagenwijd opent. (blz. 161)

Na deze introductie maak ik een stap naar een nieuw document dat hieronder te openen is.

De weg van VREDE – vervolg van de bespreking

Het vervolg na de introductie.

Paas stelt in zijn boek veel aan de orde waar ik als traditioneel gereformeerde lezer over heb moeten nadenken. Vaak gebruikt hij over bekende Bijbelse thema's andere woorden dan ik gewend ben. Dat zet aan tot het opnieuw overdenken van die onderwerpen.

De thema's zijn vaak te breed om die vanuit het boek weer te geven. Ik beperk me tot kleine brokken en daarbij een klein aantal citaten geven.

De weg van vrede.

De titel van het boek zet aan het denken en roept tegenspraak op. Moet de titel niet luiden 'De weg naar vrede'? Omdat de totale vrede nog niet is bereikt. Omdat de kwade machten nog niet definitief zijn overwonnen, en omdat recht, verzoening en vreugde pas bereikt zullen worden als Jezus alles en allen teruglegt in de handen van zijn Vader, zoals in 1 Korintiërs 15:22-28 staat te lezen.

De tekening in 1 Korintiërs 15 schetst volgens mij Gods einddoel. Het is cruciaal en wijst in de richting van alverzoening.

Volgens het *register van bijbelteksten* (blz. 276-287) schrijft Paas meer dan 12 keer over 1 Korintiërs 15, en tweemaal specifiek over 1 Korintiërs 15:28 (blz. 49, 259). Als laatste schrijft hij daarover:

Wat vaak het laatste oordeel wordt genoemd, kan in mijn ogen daarom alleen een vóórlaatste oordeel zijn. Dat wil zeggen: niet 'oordeel' is het eindpunt van de geschiedenis, maar vrede. Dan zal God 'alles in allen zijn' (1 Korintiërs 15:28). Oordeel is nodig voor vrede, want zonder recht is er geen verzoening en vreugde. Maar oordeel kan niet het eindpunt zijn. **Wat dit concreet betekent, is - zoals gezegd - speculatie.** Betekent dit oordeel dat alle onvrede simpelweg ophoudt te bestaan, of betekent het dat Gods oordeel pedagogisch is en dus duurt totdat iedereen een mens van vrede is geworden – al moet het een eeuwigheid duren? **Niemand weet het.** Ik noem deze mogelijkheden slechts, omdat ze vaak door serieuze aanhangers van Jezus' weg genoemd zijn. (blz. 259)

Paas twijfelt dus aan de alverzoening. Maar tegelijkertijd zegt hij dat het laatste oordeel geen eindpunt kan zijn. Want met zijn drieslag 'vrede omvat gerechtigheid, verzoening en vreugde' is het eigenlijk onvoorstelbaar dat ná het laatste oordeel de verzoening en de vreugde uitblijft. Want God werkt toe naar de allesomvattende vrede. Hoe? We zullen dat in de volgende punten gaan zien. Maar nu eerst terug naar het begin.

De weg van vrede heeft een begin en een einde. Allereerst een citaat:

De grote Joodse profeten (zoals Jesaja) geloofden dat de vrede nog moest komen. De aanhangers van Jezus' weg geloven dat de toekomstige vrede al gekomen is: Jezus was in vlees en bloed de toekomst van recht, verzoening en blijdschap. Hij is onze vrede. Je kunt ook zeggen: niemand was ooit voller van Gods Geest dan Jezus. De vrede die wij alleen af en toe en een klein beetje ervaren, die vrede was voor Jezus **elke seconde volledige realiteit.** (blz. 119)

Net zoals de grote profeten geloof ik dat de volmaakte vrede nog moet komen. Die vrede wordt bereikt nadat Jezus is teruggekomen, het laatste oordeel is afgerond en alle profetieën uit het Oude Testament zijn vervuld.

Dat neemt niet weg dat we nu al mogen spreken van Jezus' overwinning waardoor de toekomstige vrede gerealiseerd zal worden. Theologen hebben het in dit verband over het 'reeds en nog niet'.² Andere theologen spreken liever over D-day en V-day.³

Paas knipt het vredelijk in tweeën, in een eerste fase en een tweede fase. (blz. 143-144) Ik kom daar later op terug. Eerst nog iets over het allereerste begin.

Het allereerste begin van de weg van vrede.

In het Oude Testament is de weg van vrede voorbereid. Zelfs voordat God met de moederbelofte kwam, was er sprake van een Vrederaad.⁴ Paas begint hier niet over, maar in dit besluit van de drie-enige God komt Gods vredesplan 'helder' naar ons toe. Helder, voor zover we ervan uit mogen gaan dat voor de grondlegging van de wereld de goede God het met elk beoogd schepsel goed voor had. Gods uitverkiezing bepaalde dan niet wie wel of niet gered zou worden. God wilde sowieso iedereen redden. Gods uitverkiezing draait om het 'waartoe?'.

God heeft vooraf onderkent dat in de talloze mogelijke scenario's een zondeval mogelijk zou zijn. Bij het nu lopende scenario moeten de mensen leren het kwade van het goede te onderscheiden. Daartoe verkiest God mensen, mensen die het goede moeten laten zien en mensen die het kwade moeten laten zien. En daarbij blijkt dat mensen dat niet kunnen. Er ontstaat een gemengd beeld. Zelfs bij zijn eigen volk Israël is het beeld gemengd. Denk maar even aan de koningen Saul, David en Salomo.

Om toch een helder beeld neer te zetten, is Jezus op aarde gekomen om als volmaakt mens dat beeld te laten zien. Hij gehoorzaamde Zijn Vader tot in het uiterste. Jezus liet daarmee zien hoe Zijn Vader ons bedoeld heeft. Als liefdevolle kinderen die Vader gehoorzamen. Als mensen die de vrede uitleven.

Het vredelijk kent twee fasen

Paas omschrijft deze twee fasen in de hoofdstukken 5 en 6.

Eerst een citaat uit hoofdstuk 6 om duidelijk te maken om welke twee fasen het gaat.

De vrede waarover de profeten het hadden, komt volgens het Nieuwe Testament in twee fasen: eerst een voorschot en daarna de hele erfenis.

² Als eerste vond ik dit bij Prof. dr. J. van Genderen *De Bijbel en de Toekomst – Een blij vooruitzicht voor wie gelooft*; blz. 84-85 (derde druk 2005)

³ Ad van der Dussen, *De aarde en de hemel trouw blijven – een boek over christelijke levenskunst*; blz. 170-174 (2023 Buijten & Schipperheijn *Motief*, Amsterdam)

⁴ Vrederaad, zie hiervoor Christelijke Dogmatiek van dr. G. van den Brink en dr. C. van der Kooij, blz. 632-635

De eerste fase kun je het 'tijdperk van de Geest' noemen. Je zou kunnen zeggen: het is tijd voor een lange solopartij van de derde persoon van het jazz-trio (terwijl Vader en Zoon bewonderd knikken en de maat aangeven – zie hoofdstuk 2) De Geest van God beïnvloedt ons om mensen van vrede te worden, door ons te overtuigen van 'gerechtigheid en oordeel' (Johannes 16:8), door ons de vrede in te fluisteren als de wind, onder de huid te wrijven als olie. In die fase zien we vrede hier en daar, af en toe, stukje bij beetje – maar altijd omringd door onrecht, vijandschap en verdriet.

De tweede fase is die waarin het vrederijk definitief aanbreekt, als Jezus terugkomt om alles te oordelen wat de vrede in de weg staat, 'alles op aarde en in de hemel met God te verzoenen' (Kolossenzen 1:20), en het grote feest van recht en verzoening te laten beginnen. (blz. 143-144)

Over het karakter van deze beide fasen schrijft Paas nogal wat. Maar in zijn rondleiding mist hij enkele essentiële punten. Zeker als het over de hel gaat en over de drie doodsvijanden: de duivel, de wereld en ons eigen vlees. (Zondag 52, Heidelbergse Catechismus)

Paas heeft het over twee fasen, ik heb het liever over twee duizendjarige rijken. Het duizendjarig rijk is een term uit Openbaring 19. Bij goed lezen moet het daar wel over twee duizendjarige rijken gaan. Het tweede duizendjarige rijk begint, zodra Jezus terugkomt.⁵ Laat, zoals Paas het noemt, tijdens de eerste fase de Geest op de voorgrond treden, bij de tweede fase is Jezus als de Messias bepalend. Ik heb het dan bij die tweede fase dan ook liever over het Messiaans vrederijk. Deze term is vooral inburgerd bij evangelische christenen. Maar bij hen wordt die term nogal verschillend ingekleurd.

Ik zie het Messiaans vrederijk als het rijk waar de Messias vanuit het nieuwe Jeruzalem zal regeren, waar aan het begin van dat rijk alle kwade machten worden geëlimineerd. Bijbels gezegd: de duivel, het beest en de valse profeet - met al hun trawanten – worden in de poel met vuur en zwavel gegooid⁶ om daarna door de ongelovigen vertrapt te worden.⁷

Het vrederijk in de eerste fase

Na Jezus' hemelvaart krijgt Hij de ereplaats aan Gods rechterhand. Hij ontvangt daarmee alle macht in hemel en op aarde. Vanaf dat moment krijgt de satan, de grote verleider, geen toegang meer in de hemel. Als een flits uit de hemel verlaat hij die plek, omdat hij die moet opgeven. Van de weeromstuit richt satan zich volledig op de aarde. Dat weten we vooral uit Openbaring. Ik heb veel van mijn inzichten geput uit het Bijbelboek Openbaring. Het is het laatste boek uit

⁵ Zie [Boek – Paradijstheze](#), hoofdstuk 2

⁶ Openbaring 20:10

⁷ Romeinen 16:20 HSV

de in de Bijbel en het geeft ons daarmee de laatste informatie door van Jezus. Johannes ontving op Patmos een reeks visioenen die niet makkelijk te duiden is. Zelfs Calvijn heeft er zich niet aan gewaagd.

Ik zie dit Bijbelboek al een prachtige afsluiting die alleen samen met anderen te ontsluiten is. (Efeziërs 3:16-21) Als Paulus de brief aan de Romeinen schrijft, heeft hij nog geen kennis kunnen nemen van Openbaring. Daarom is de volgende tekst in dat licht enigszins te begrijpen:

³³Hoe onuitputtelijk zijn Gods rijkdom, wijsheid en kennis, hoe **ondoorgrondelijk** zijn oordelen en hoe **onbegrijpelijk** zijn wegen. ³⁴‘Wie kent de gedachten van de Heer, wie was ooit zijn raadsman?’ (Romeinen 11:33-34)

Johannes weet gezien zijn ontvangen visioenen uiteindelijk meer dan Paulus. Misschien is dat te sterk uitgedrukt, want Paulus is tot in de derde hemel geweest en heeft daar het paradijs gezien. Het kan zijn dat Paulus toen nog meer heeft gezien dan waarover Johannes in Openbaring getuigt. Maar hoe dan ook, ze vullen elkaar aan. Johannes heeft waarschijnlijk niet gezien wat Paulus zag en andersom.

Veel theologen gaan ervan uit dat Johannes zijn Evangelie later heeft geschreven dan Openbaring. Ik geloof dit ook, omdat zijn Evangelie de indruk geeft, dat hij meer dan de andere evangelisten heeft gezien. Denk alleen maar aan de eerste verzen van zijn Evangelie.

¹In het begin was het Woord, het Woord was bij God en het Woord was God. ²Het was in het begin bij God. ³Alles is erdoor ontstaan, zonder het Woord is niets ontstaan van wat bestaat. ⁴In het Woord was leven en het leven was het licht voor de mensen. ⁵Het licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet in haar macht gekregen. (Johannes 1:1-5)

Aan de hand van enkele teksten uit Openbaring wil ik het vrederijk in de eerste fase gaan invullen. Paas sluit zijn boek af met een register van Bijbelplaatsen, waarin Openbaring zesmaal is opgenomen. Anders dan Paas haal ik enkele andere Bijbelteksten uit Openbaring, om te laten zien dat Jezus zowel op **de aarde als in de hel** toewerkt naar recht. Als ik daar de drieslag van Paas op loslaat ‘recht, verzoening en vrede’, dan werkt Jezus direct na Zijn troonsbestijging aan het proces richting alverzoening.

Ik noem eerst een tekst **over de hel** die in die richting wijst.

¹⁷Toen ik Hem zag viel ik als dood voor zijn voeten neer. Maar Hij legde zijn rechterhand op me en zei: ‘Wees niet bang. Ik ben de eerste en de laatste. ¹⁸Ik ben degene die leeft; Ik was dood, maar nu leef Ik, tot in eeuwigheid. Ik heb de sleutels van de dood en van het dodenrijk. (Openbaring 1:18)

In het boek van prof. K. Schilder ‘Wat is de hel?’ is te vinden dat dat Jezus Christus daar het recht bewaakt. Ik zie in bovenstaande tekst dat Jezus na zijn hemelvaart tevens de Cipier over

de hel geworden. Met Hem als Cipier wordt de hel een ruimte van voorarrest, waarbij het recht niet overtreden kan worden.

Volgens 1 Petr. 3:19-4:6 is Jezus naar de geesten gegaan om daar het evangelie te verkondigen. Als eerste zijn de geesten aangesproken die ten tijde van Noach weigerden te geloven. Vanaf dat moment gaat dit goede bericht als een lopend vuurtje door het dodenrijk. De geesten - van de ongelovigen - in het dodenrijk weten wie hun Cipier is. Dat is Jezus.

Op basis van deze twee teksten denk ik dat de ongelovigen in de hel weet hebben van wie hun Cipier is. Wie zich in de hel tegen deze gedachte verzet, straft zichzelf. Hoe groter het verzet, hoe groter de straf.

Wat we mogen veronderstellen is, dat de straf die tijdens het voorarrest ondergaan is, meegewogen zal worden tijdens het laatste oordeel.

Op **de aarde** wordt in de eerste fase van het vrederijk eveneens gewerkt in de richting van de alverzoening. Maar omdat er na de eerste fase de tweede volgt, is er nog een hele weg te gaan. Laat de tweede fase schemeriger zijn dan de eerste fase, Gods einddoel staat vast. In 1 Korintiërs 15 wordt dat einddoel getekend, speciaal in de verzen 24-28:

24En dan komt het einde en draagt Hij het koningschap over aan God, de Vader, nadat Hij alle heerschappij en elke macht en kracht vernietigd heeft. 25Want Hij moet koning zijn totdat 'Hij alle vijanden aan zijn voeten heeft gelegd'. 26De laatste vijand die vernietigd wordt is de dood, 27want er staat: 'Hij heeft alles aan zijn voeten gelegd.' Wanneer er 'alles' staat, is dat natuurlijk uitgezonderd degene die alles aan Hem onderwerpt. 28En op het moment dat alles aan Hem onderworpen is, zal de Zoon zichzelf onderwerpen aan Hem die alles aan Hem onderworpen heeft, opdat God alles in allen zal zijn. (1 Korintiërs 15:24-28)

In de eerste fase worden de gelovigen bekwaam gemaakt voor de taak die hen in de tweede fase wacht. Jezus zal hen in de tweede fase inschakelen bij het laatste oordeel. Ik noem nu slecht één tekst die dat aangeeft, maar er zijn meerdere teksten die datzelfde zeggen⁸.

2Weet u dan niet dat Gods heiligen over de wereld zullen oordelen? En als u over de wereld zult oordelen, zou u dan niet in staat zijn om te oordelen over de meest onbeduidende rechtsgeschillen? 3Weet u niet dat wij over engelen zullen oordelen? Dan kunnen we dat toch zeker ook over alledaagse zaken? (1 Korintiërs 6:2-3)

In de tweede fase zullen de gelovigen helpen bij de rechtspraak – het laatste oordeel - en bij de uitvoering van de opgelegde straffen. Zij zullen als koningen en priesters heersen.

⁸ Matteüs 12:42, 19:28, Lucas 11:31, Openbaring 3:21

Hebben we daar oog voor? Ervan uitgaande dat Jezus ons daarvoor bekwaam maakt en ons daartoe roept.

Het idee dat gelovigen zullen worden ingeschakeld bij het laatste oordeel, laat zich pas goed indenken, zodra we de drieslag van Paas 'recht doen, verzoening en vreugde' ons eigen hebben weten te maken. Want na het laatste oordeel volgt een periode van strafafhandeling, daarna een tijd van verzoening en tenslotte volgt de vreugde over het feit dat iedereen gered is, dat Gods masterplan geslaagd is en dat daarna de toekomst grandioos zal zijn. Niemand zal ooit meer vervallen in foute gedachten. Alles blijft volmaakt goed, terwijl iedereen kan kiezen en blijft kiezen voor een smetteloos leven, voor een volmaakt leven. Een vreugdevol leven dat optimaal is.

Over het vrede-rijk in de eerste fase valt veel meer te zeggen. De eerste fase is namelijk een leerproces dat een vervolg krijgt. In het Bijbelboek Job vinden we dit motief al terug. Satan wordt daar ontmaskerd omdat hij de ruimte krijgt om te doen wat hij van nature is. Boosaardig tot in al zijn vezels. Na de korte tijd waarin Satan Job mag beproeven, grijpt God in. God vindt dat Job juist over Hem gesproken heeft, en misschien gaat het wel dieper. Job is blijven vertrouwen op Gods liefde. Daarna gaat God recht doen. Job en zijn vrienden moeten zich met elkaar verzoenen, en die vrienden moeten elk daartoe Job zeven jonge stieren en zeven rammen geven.⁹ Na die verzoening ontvangt Job het dubbele van wat hij eerst had. Hij leeft nog 140 jaar en krijgt opnieuw 12 zonen en drie dochters. Wat is er gebeurd met zijn eerste kinderen? Ik denk dat ze uit de dood zijn opgestaan om zo Jobs leven compleet en goed te maken. Dit als een voorafbeelding voor Gods heilsplan met deze wereld. Inmiddels geloven we dat iedereen zal opstaan uit de dood. Komt het dan ook met iedereen goed?

Wie de drieslag van Paas serieus neemt en wie meent dat God onveranderlijk is, zal moeten concluderen dat na het laatste oordeel, gepaard met strafoplegging, een tijd van verzoening volgt, waarna de vreugde overweldigend zal zijn.

In de eerste fase van het vrede-rijk ontvangen we steeds meer zicht op wat volgt in de tweede fase. De Bijbel gaat steeds verder open. We gaan het evangelie steeds beter begrijpen. De vraag naar het doen en laten van de Vrede-vorst in de eerste fase kent geen helder antwoord. In hoofdstuk 4 schrijft Paas daarover:

Er is niet alleen deze machteloosheid die aan al het goede kleeft. Er zijn driften, verlangens, neigingen die mensen gevangen houden, tot slaaf maken, hun eigen ondergang laten organiseren of die van hun geliefden. Er is pure wreedheid, sadisme, of

⁹ Job 42:8

kille berekende slechtheid die ervan geniet pijn te doen. Zelfs op biologisch niveau zien we hoe uitbundige groei van het leven kan ontsporen als kankergezweel. (blz. 91)

In de eerste fase zijn er, ondanks de beteugeling van het kwade door de Vredevorst en ondanks de krachtige werking van de Heilige Geest, kwade machten in de wereld werkzaam die de mens tot slaaf maken. We zien een wereld vol kwaad waar het goede hier en daar doorbreekt. Dit maakt ons vreemdelingen in deze wereld, die verlangen naar een betere wereld. Naar het vrederijk in de tweede fase, waar alle kwade machten teniet zullen worden gedaan.

Nog iets over Paas' karakterisering van de eerste fase. Hij noemt dit 'het tijdperk van de Geest'.

De eerste fase kun je het 'tijdperk van de Geest' noemen. Je zou kunnen zeggen: het is tijd voor een lange solopartij van de derde persoon van het jazz-trio (terwijl Vader en Zoon bewonderend knikken en de maat aangeven – zie hoofdstuk 2)

Het vrederijk in de tweede fase

Zoals eerder opgemerkt heb ik het liever over het Messiaans vrederijk. Voor de inkleuring van dat rijk gebruikt Paas wel heel krachtige woorden.

De tweede fase is die waarin het vrederijk definitief aanbreekt, als Jezus terugkomt om alles te oordelen wat de vrede in de weg staat, 'alles op de aarde en in de hemel met God te verzoenen' (Kolossenzen 1:20), en het grote feest van recht en verzoening te laten beginnen. (blz. 144)

De evangelische gelovigen hebben het over de komst van het Messiaans Vrederijk zodra Jezus terugkomt. Alleen, bij de evangelische christenen wordt het Messiaans Vrederijk nogal verschillend ingekleurd. Het kan zijn dat Paas afziet van deze benaming, omdat het altijd veel vragen oproept.

Toch gebruik ik liever de term Messiaans Vrederijk, omdat in die periode Jezus als Messias vanuit het nieuwe Jeruzalem zal regeren, totdat Hij alles en allen onder zijn voeten heeft gelegd. Wat betreft het einddoel zit ik met Paas op één lijn. Het einddoel is 1 Korintiërs 15.

Over de terugkomst van Jezus blijft Paas op de vlakte. Zo schrijft hij niet over het vernietigen van de duivel, het beest en de valse Profeet aan het begin van dat tijdperk.¹⁰ Ook schrijft Paas niets over het neerdalen van het nieuwe Jeruzalem¹¹ en over de strijd om de geliefde stad.¹² Dit zijn

¹⁰ Openbaring 20:10

¹¹ Openbaring 21:2, 12

¹² Openbaring 20:9

allemaal punten die mij na aan het hart liggen en waarover ik op mijn website [Paradijsthesen](#) heb geschreven.

Paas schreef een rondleiding door het christelijk geloof. Over die tweede fase is relatief weinig geschreven. Vaak te speculatief. Daarom kan ik Paas wel volgen in het onderstaande citaat:

Daarom loopt elke poging van onze kant om het vrede-rijk precies te beschrijven onvermijdelijk uit op een projectie van onze eigen beperkte gedachten op de toekomst.

Laat ik eerlijk zijn: als ik probeer mij het vrede-rijk voor te stellen, ziet het er toch een beetje Nederlands uit, een beetje burgerlijke middenklasse, lekker tolerant en gematigd, met niet te veel mensen met tattoos die van heavy metal houden, een plek waar ik mij op mijn gemak voel. En voor jou geldt waarschijnlijk hetzelfde, maar dan vanuit jouw eigen smaak. Waarschijnlijk wil je na het lezen van de vorige zin mij er bijvoorbeeld niet bij hebben in dat vrede-rijk. Dat is precies de reden dat wij niet de route naar dat vrede-rijk in kaart kunnen brengen. Vanwege onze cultuur en taal en vooroordelen zien wij openingen waar die er niet zijn, en andersom zien wij alleen blinde muren waar de Geest de deuren juist wagenwijd heeft opengezet. (blz. 161)

Dit citaat geeft wel aan dat we voorzichtig moeten zijn met de invulling van dat vrede-rijk. Niet redeneren vanuit onze wensdromen, maar vanuit de Schrift. Diverse boeken hebben mij daarbij geholpen. Ik noem er drie:

- *De Titanic achterna? – over de toekomst van de aarde* door Wim Rietkerk (2009)
- *Contouren van een nieuw Jeruzalem – Hebreëën en Openbaring over de eschatologische wereldstad* door P.H.R. van Houwelingen. Afkomstig uit de bundel *Het stralend teken – 60 jaar exegetische vergezichten* van dr. D. Holwerda (blz.186-203). (2010)
- *De aarde en de hemel trouw blijven – een boek over christelijk levenskunst* door Ad van de Dussen. (2023 Buijten & Schipperheijn *Motief*, Amsterdam)
Met name de laatste drie hoofdstukken: **De komst van Gods koninkrijk** (hoofdstuk 8), **Toekomstverwachting** (hoofdstuk 9) en **Het voorlaatste** (hoofdstuk 10).

Het is onmogelijk om het Messiaans Vrede-rijk precies te beschrijven. Daarin geef ik Paas gelijk. Maar de inhoud van bovengenoemde boeken maakt het wel mogelijk contouren te beschrijven. Over de hemel zeggen we vaak dat daar alles veel schitterender zal zijn dan we ons nu kunnen indenken. Datzelfde geldt ook voor de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.

Gods gerechtigheid zal ons overweldigen in al haar facetten. De bewerkte verzoening tussen God en mensen en tussen alle mensen onderling, zal elk gevoel voor harmonie ver overstijgen. Gods vreugde in het bereikte eindresultaat zal alle mensen aansporen tot de groots mogelijke dankbaarheid en alle engelen zullen hen daarin bijvallen.

In dit kader wil ik toch iets schrijven over mijn kijk op de contouren van het Messiaans Vrederijk. Dat doe ik in een **aparte bijlage** om de bespreking van Paas' boek niet te onderbreken.

Ik zie het nieuwe Jeruzalem als een tuinstad die verrezen is in het paradijs, waaruit Adam en Eva zijn weggestuurd. Daar stond een levensboom die we in Openbaring terugzien. Daar uitgegroeid als een boom die aan weerskanten van de rivier staat, met bladeren die de volken genezing brengen.¹³

Dit beeld wijst ook richting de alverzoening. De bladeren van de levensboom dienen om de volken te genezen. Toch geeft Openbaring de ultieme informatie om ons een beeld te vormen van die tweede fase. Daar weid ik in deze bespreking niet verder over uit, omdat op mijn daarover op mijn website voldoende te vinden is.

Wat wel belangrijk is voor de tweede fase is, dat alle mensen opstaan uit de dood. Nog belangrijker is of ieder mens weet heeft van wat hij/zij in de eerste fase heeft meegemaakt. En het allerbelangrijkste is dat mensen opnieuw kunnen kiezen.

In het boek *Het einde van de hel* schrijft Reinier Sonneveld daarover:

Zijn er aanwijzingen voor een *post mortem* keuzevrijheid en zo ja, hoe sterk zijn die? In het gesprek hierover maken veel infernalisten (zij die geloven in een eeuwige hel) een bijzondere draai: ze stellen dat er überhaupt geen aanwijzingen zijn. Er waren twee bijbelteksten die ze vroeger aanhaalden, maar dat gebeurt zelden nog, omdat deze duidelijk over iets anders gaan. (zie noot 210 in Sonnevelds boek) Dat geven de meeste infernalisten toe, maar vervolgens schuiven ze de bewijslast naar de universalisten. Die moeten aantonen dat er keuzevrijheid na-de-dood is, omdat dit 'nogal speculatief' zou zijn. Serieus? Als we vóór de dood die vrijheid wel hebben en als dat essentieel voor ons is, is toch juist de gedachte dat die plotseling zou worden weggevaagd 'nogal speculatief'? Ook Luther schoof de bewijslast van zich af: "Niemand kan echter bewijzen dat God dit ook werkelijk doet.' Hij had beter kunnen zeggen: niemand kan echter bewijzen dat God ons géén *post mortem* bekering schenkt. Als onze keuzevrijheid zo wezenlijk voor ons is, dan moeten de infernalisten maar aantonen dat deze ons zonder grote schade kan worden ontnomen. (blz. 224, zie verder de hoofdstukken 7 en 8))

Ik denk dat als we opstaan uit de dood een betere versie worden van Adam en Eva. Als wij mensen bijvoorbeeld auto's maken, dan is elke nieuwe versie beter dan de vorige. We stellen hogere eisen aan de veiligheid, we willen meer comfort en de laatste tijd moet alles milieuvriendelijker.

Zo verwacht ik ook dat God mensen die uit de dood doet opstaan in alle opzichten beter maakt

¹³ Openbaring 22:2

dan de eerste mensen. Met een keuzevrijheid om lief te hebben en te gehoorzamen. Maar ook met een keuzevrijheid om spijt te krijgen van het geleefde leven in het hiernumaals.

Belangrijker dan de keuzevrijheid is wellicht alles wat wij bij de opstanding uit de dood mee zullen dragen uit ons aardse leven. Zullen we ons alles kunnen herinneren? Zullen daarbij het kwade van het goede kunnen onderscheiden? Of zullen we dat in die tweede fase moeten aanleren, om het goede te behouden en het kwade van ons af te schudden?

Hoe perfect zal ons geweten zijn, nadat we uit de dood zijn opgestaan?

Voor gelovigen is een perfect geweten prachtig, omdat Jezus al hun zondelast heeft weggedragen. Zij mogen hun aardse geschiedenis zien staan in het teken van verzoening en vreugde.

Voor de ongelovigen en allen die in opstand tegen Jezus hebben geleefd, is een perfect geweten een kwellend. Al het kwade waarbij zij betrokken waren, zullen ze gaan zien in het licht van hun nieuwe geweten, dat afschuw over elk kwaad zal oproepen.

Over de invulling van het vrede-rijk in de tweede fase is Paas eigenlijk te summier. Omdat de eerste en de tweede fase van het vrede-rijk nauw met elkaar verbonden zijn, roept het bij de eerste fase vragen op als we die niet gaan zien in het licht van de tweede fase. Vragen over het kwaad in de wereld en over de zin van Jezus' kruisiging en opstanding. Dit zijn grote thema's. Paas schrijft daarover:

God is namelijk een gekruisigde God: uitgestoten, uitgesloten van de vrede die de wereld organiseert, aan de kant gezet, vervloekt, gemarteld en bespot. Aan het kruis deelt God zichzelf, maar hij doet het alweer 'omgekeerd'. Juist door deze ervaring van Gods afwezigheid heen laat God zich het diepst kennen.

Dit is ook het belangrijkste antwoord dat je vanuit het evangelie van vrede kunt geven op de vraag hoe het kan dat een goede God zoveel pijn en verdriet toelaat in de wereld. Bijzondere scherpzinnige mensen hebben hierop indrukwekkende antwoorden gegeven. Maar het echte antwoord is door God gegeven aan het kruis, en dat luidt: Ik kan je niet beloven dat je ooit zult begrijpen waarom dit allemaal moet gebeuren. Maar ik kan je dit verzekeren, met alles wat ik ben: *het is niet omdat ik niet om je geef*'. (blz.106)

Paas focus zich hier enkel op de kruisiging, maar Jezus' terugkomst is zeker zo belangrijk. Jezus zal terugkomen als Koning, terwijl Hij in die hoedanigheid ook onze eeuwige Priester zal zijn. Deze Priesterkoning is tijdens de kruisiging ook al zichtbaar. Het Lam werd geslacht, maar tegelijk overwon de Leeuw uit Juda alle kwade machten.

Lam en Leeuw. Vanaf Getsemane tot aan Jezus' laatste uitroep is veel te zeggen. Maar niet alles. Wel dat Jezus op de berg der verheerlijking door Mozes en Elia is verteld welke weg Hij moest

afleggen. In Gesemane bad Hij tot driemaal toe en kreeg Hij van zijn Vader te horen dat er geen andere weg was. Jezus zweette bloeddruppels, waaraan wij zien dat Jezus die weg verschrikkelijk vond, maar die toch gehoorzaam insloeg. Bij zijn gevangenneming liet Hij nog even zijn kracht zien: Hij wierp die bende soldaten als één man op de grond, Hij heelde een oor van een dienaar van de hogepriester.

In dit krachtenspel zie ik Jezus als Koning. Hij liet zich als een Lam afvoeren naar het kruis. Maar tijdens de verhoren gedroeg Hij zich opnieuw koninklijk. Ook keek Hij Petrus met een koninklijke blik aan, nadat Petrus Hem driemaal verloochend had. Al zijn zeven kruiswoorden tonen zijn koninklijke waardigheid. Over vier van deze zeven deel ik mijn gedachten. Ik zie het kruiswoord richting zijn medegekruisigde ‘Heden zult gij met mij in het paradijs zijn’¹⁴ als het sublieme teken, dat Jezus vervuld is van de hoop dat Hij nog die dag in het paradijs komt. Het kruiswoord ‘Vader, vergeef het hen want ze weten niet wat zij doen’¹⁵, laat zien dat Jezus medelijden heeft met al die mensen die geen begrip hebben van waar zij mee bezig zijn. Jezus staat ver boven hen. Zelfbewust spreekt Hij dit gebed uit.

Het kruiswoord ‘Mijn God, mijn God, waarom heeft U Mij verlaten?’¹⁶ is geen echte vraag, maar een retorische vraag. Jezus was op de berg der verheerlijking al ingelicht over de weg die Hij moest gaan.¹⁷ Nu moesten de omstanders, en ook wij, weten dat de Vader Hem verlaten heeft, omdat Jezus het alleen moest doen. Het is dan ook geen noodkreet, maar een retorische vraag. Adam, waar ben je? Al Gods eerste vraag aan de mens is retorisch. Uit deze vraagstelling maak ik op, dat Jezus zijn goddelijkheid behouden heeft.

Het laatste kruiswoord is uitzonderlijk: ‘Vader, in uw handen leg Ik mijn geest’.¹⁸ Jezus bepaalt in gehoorzaamheid aan zijn Vader zijn stervensmoment. Nadat alles volbracht is, wat Hij tijdens zijn kruisiging had te doen, gaf Hij zijn geest terug in de handen van zijn Vader. Een koninklijke actie. Een nooit vertoonde actie.

Hij hing aan het kruis als de koning van de wereld. De mensen die het dichtst bij het kruis aanwezig waren, hebben dit gezien. ‘De centurio en degenen die met hem Jezus bewaakten de aardbeving voelden en merkten wat er gebeurde, werden ze door een hevige angst overvallen en zeiden: ‘Hij was werkelijk Gods Zoon.’¹⁹ De Schriftgeleerden gingen direct na Jezus’ sterven naar Pilatus om een militaire wacht te regelen. Eén van zijn medegekruisigden heeft het ook gezien. Hij vroeg aan Jezus: ‘Jezus, denk aan mij wanneer U in uw koninkrijk komt.’²⁰

¹⁴ Lukas 23:43

¹⁵ Lukas 23:34a

¹⁶ Matteüs 27:46

¹⁷ Matteüs 17:1–8, Marcus 9:2–8, Lucas 9:28–36

¹⁸ Lukas 23:46

¹⁹ Matteüs 27:54

²⁰ Lukas 23:42

Ik ga hier zo uitgebreid op in, omdat die koning straks terug zal komen en alles recht zal zetten. Kijkend naar het kruis ontdekken we zowel zijn priesterlijke als zijn koninklijke eigenschappen. Die Priesterkoning komt terug en zal alles recht zetten. Dan zal alles aan het licht komen. Paas heeft maar voor de helft gelijk. In het hier en nu zullen wij nooit helemaal begrijpen waarom God al het kwaad in de wereld toestaat. In algemene termen wel, maar daarover later mee. In individuele gevallen blijft het raadselachtig, totdat na Jezus' terugkomst alles aan het licht is gekomen. God zal over zijn bestuur in het hier en nu volkomen transparant zijn. Want in Zijn wijsheid bestuurt Hij deze wereld zo, dat Hij alles laat meewerken ten goede. Wie dit gelooft, heeft daaraan nu al houvast. Wie daarin niet gelooft, maakt van God al gauw een karikatuur, waarin Gods goedheid uit het oog verloren wordt.

Hoe sticht het kruis vrede tussen deze verschillende partijen?

Juist als het gaat om 'verzoening' borrelt het Nieuwe Testament van metaforen over wat het kruis heeft bereikt. Veel van die metaforen zijn ontleend aan werelden die wij niet meer kennen. Denk bijvoorbeeld aan offers. In veel teksten wordt Jezus vergeleken met een offerdier, zoals in het Oude Testament offerdieren werden geslacht en op een altaar verbrand om de relatie tussen God en mens te herstellen (Johannes 1:29; Romeinen 3:25; 1 Korintiërs 5:7; Hebreeënen 9:26 en vele andere teksten). Het beeld dat hier wordt opgeroepen is dat van twee partijen die tot elkaar komen. God biedt Jezus aan als het perfecte 'offerdier' waarmee mensen zich met hem kunnen verzoenen, en andersom offert Jezus zichzelf op uit naam van alle mensen. Hij brengt vrede met zijn bloed aan het kruis (Kolossenzen 1:20).

Die 'offer-taal', compleet met alle verwijzingen naar bloed, spreekt de meesten van ons niet echt aan en we voelen waarschijnlijk ook niet meer goed aan hoe deze metafoor beleefd werd in die tijd, toen offers heel gewoon waren. (blz. 100)

Niet God moet verzoend worden met ons, maar wij met God. (blz. 101)

Aan het kruis komt Jezus' absolute betrouwbaarheid tot uiting. Dit is een leider die ons nooit in de steek zal laten als het er echt op aankomt. Er is werkelijk niets dat hem van zijn missie van verzoening kan afhouden. Hij offert zich er totaal aan op. De Bijbel gebruikt hiervoor verschillende woorden, maar een daarvan is 'geloof'. Aan het kruis bewijst Jezus zijn geloof, dat wil zeggen zijn volkomen toewijding aan God en ons (Galaten 2:22). (blz. 101)

Deze metafoor van de verbondsmiddelaar laat zien waarom de Bijbel zo vaak spreekt over 'geloof', ofwel 'vertrouwen' in Jezus, als de manier waarop we verzoend worden met God. Geloof is het tegenovergestelde van wantrouwen. 'Nu wij rechtvaardig verklaard zijn op grond van geloof,' schrijft Paulus, 'leven we in vrede met God, door onze Heer Jezus Christus'(Romeinen 5:1). (blz.102)

Ik denk dat Jezus' kruisoffer ons duidelijk wil maken, dat we opnieuw geboren moeten worden. Tijdens elke viering van het heilig Avondmaal gedenken we dat. Bij het eten van het brood en het drinken van de wijn denken we niet alleen aan het kruisoffer, maar we worden daadwerkelijk gevoed door wijn en brood. Door wedergeboorte is Jezus' geest in ons komen wonen, door het drinken van de wijn en eten van het brood wordt die wedergeboorte gevoed en vernieuwd.

In ons gebeurt iets wonderlijks. De Geest in ons is het onderpand dat wij zullen opstaan uit de dood. Wij zullen een lichaam ontvangen dat zal lijken op Jezus' opstandingslichaam. Jezus legt hiervoor in ons de basis.

De wijn die wij drinken is het teken dat Jezus' geest in ons werkt. Dat deze geest gevoed en vernieuwd wil worden door ons verlangen te vergroten om God beter te leren kennen. Door de Schriften te onderzoeken en ernaar te gaan leven. Door te beseffen dat alles uit genade ons wordt aangereikt, maar ook dat daaraan een opgave gekoppeld is om Jezus' wil steeds beter te leren verstaan en Hem daarin na te volgen. Jezus schakelt ons zo in dat wij met die goede werken, die Jezus in ons verricht, schatten verzamelen in de hemel. Schatten, ik denk daarbij aan deugden, die we tijdens ons verblijf in de hemel al kunnen gebruiken en deze daar ook verder kunnen uitbouwen. Het geheel aan schatten zullen we dan mogen meenemen naar de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. Al het goede wat we nu doen, is zinvol voor later. Daar zorgt Jezus voor in het proces van sterven en tot leven komen in de hemel, het uitvoeren van Jezus' opdrachten in de hemelse tijd, en tenslotte na het opstaan, waarbij we een onvergankelijk lichaam ontvangen, op de nieuwe hemel en nieuwe aarde.

Deze trits zit vol verwachtingen met elementen die nog onduidelijk zijn. Maar gezien het einddoel, dat bekend is, kunnen we natuurlijk daarvan wel enigszins een beeld vormen, want alles moet gericht zijn op het bereiken van dat einddoel.

Wie overlijdt en in de hemel aankomt, draagt een schat aan ervaringen met zich mee. Vooral die ervaringen waarin Jezus je leven heeft aangeraakt, zijn kostbaar. Een gelovige komt niet blanco in de hemel, maar kan daar zijn eigen verhaal doen over Jezus en Zijn gemeente. Over Jezus in al de worstelingen van zijn eigen leven en over Jezus in al de overwinningen. Zo kan iedere gelovige een bijdrage leveren aan een grotere vreugde in de hemel. Want de Geest van Jezus is in hem en die raakt hij/zij met de dood niet meer kwijt. Ik geloof dan ook, dat in het hier en nu de heilige Geest de Geest van Christus uitstort in elke gelovige. Dat lees ik in Zondag 19, met name in antwoord 51. De Heilige Geest giet in ons, in alle leden van Christus, hemelse gaven uit. Zo krijgen we deel aan de Geest van Christus.

Christus heeft tijdens zijn leven gehoorzaamheid geleerd. Die geest van gehoorzaamheid is deel van die geweldige gaven. In het Nieuwe Testament komen we die geest tegen, in Stefanus als bijzondere eersteling. Hij neemt tijdens zijn steniging de woorden van Christus over: 'Vader,

vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen'.²¹ En uiteraard zien we de Geest van Christus werkzaam in de apostelen, als zij beproefd worden en zeker ook als zij het evangelie onder woorden brengen. Bij hun sterven dragen zij elk hun eigen ervaringen mee de hemel in. Daarover raken zij dan niet uitgepraat, zeker niet over hoe zij dit alles van binnenuit beleefd hebben, alles tot Gods eer. Zo verbreden zij onze kijk op het werk van Jezus in het hier en nu. Zij en later ook alle andere gelovigen die in de hemel komen, laten zo een prachtig beeld zien van wat Jezus, zittend aan Gods rechterhand, allemaal doet en gedaan heeft. Dit alles schrijf ik zo uitgebreid op om te laten zien dat ons leven zin heeft. Alles zal openbaar worden en daarbij worden de heiligen ingeschakeld. Zij mogen in de hemel en later op de nieuwe aarde hun verhaal delen met allen die hun verhaal willen horen.

Wat heeft dit alles met het boek van Paas te maken?

Ik schakel terug. Paas heeft het vaak over de toekomst. Enkele citaten:

De Geest van God verbindt de wereld met de vrede die uit de toekomst komt. (blz. 118)

Overal waar iets van de vrede te zien of te ervaren is, overal waar die vrede verschil maakt, is de Geest van God bezig.

De apostel Paulus gebruikt hiervoor soms de woord 'voorschot'. De Geest, zegt hij, is het 'onderpand' of het 'voorschot' van Gods toekomst (2 Korintiërs 1:22; 5:5; zie ook Efeziërs 1:14). Dat wil zeggen: alles wat we hier en nu meemaken van de Geest van God is een garantie dat er ooit vrede zal komen (Romeinen 5:1-5). (blz. 119)

De grote Joodse profeten (zoals Jesaja) geloofden dat de vrede nog moest komen. De aanhangers van Jezus' weg geloven dat de toekomstige vrede al gekomen is: Jezus was in vlees en bloed de toekomst van recht, verzoening en blijdschap. Hij is onze vrede. Je kunt het ook zo zeggen: niemand was ooit voller van Gods Geest dan Jezus. De vrede die wij alleen af en toe een klein beetje ervaren, die vrede was voor Jezus elke seconde volledig realiteit. (blz. 119)

Jezus heeft tijdens zijn aardse leven de wil van zijn Vader gedaan en heeft daarvan geleerd. Of Jezus tijdens dat hele proces elke seconde vrede heeft ervaren, dat is voor mij een vraag. Jezus bidt veelvuldig. Ik denk dat Jezus via die weg de Vader heeft gezocht en gevonden. Vooral in Getsemane stelde Jezus tot driemaal toe zijn vragen. Ik zie daarin Jezus worstelen en bloed zweten, geen vredig tafereel.

Ook zien we dat aan het einde van de eerste fase van Jezus' verlossingswerk zowel de Vader als de Zoon toornig zijn, als de grote dag van hun toorn is aangebroken.²² Tijdens die grote dag wordt de oude aarde gereinigd en komt de nieuwe aarde tevoorschijn, waarop het nieuwe

²¹ Handelingen 7:59-60

²² Openbaring 6:16-17

Jeruzalem zal neerdalen. Zo ontstaat er een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.

Ik geloof wel dat zowel de Vader als de Zoon in vrede deze toekomstige totale vernieuwing zullen waarmaken. Maar voorafgaand aan die vernieuwing zijn ze in toorn ontstoken. Dat geeft volgens mij een staat van terechte boosheid en kwaadheid aan, wat niet met 'vrede' valt te verenigen. Pas ná de boosheid en het terecht schoonvegen van de oude aarde, volgt de echte vrede. De tweede fase, de fase van opbouw, tot het bereiken van de volkomen vrede.

Over de tweede fase openbaart de Bijbel niet veel.²³ Het lijkt erop dat we die maar zelf moeten invullen, samen met alle heiligen, houdend aan alles wat wel is geopenbaard. Al Gods beloften die nog op vervulling wachten, zullen in die tweede fase tot vervulling komen. Het einddoel uit 1 Korintiërs 15:22-28 zal bereikt worden.

Paas verbindt terecht de vrede aan de toekomst. In het eerste citaat heeft hij het over **de vrede die uit de toekomst komt**. Ik denk daarbij veel liever aan de vrede die nog niet bereikt is. Aan het *reeds* en *nog niet*. In Jezus als Hoofd van de kerk en als Verlosser van de wereld is nu al alle vrede te vinden. Alleen die vrede moet nog in de kerk en in de wereld verder tot groei komen. In het beeld van Jezus als het Hoofd van de kerk, zijn alle gelovigen, alle organen, met dat Hoofd verbonden. De vrede die bij Jezus te vinden is, moet zich in het hele lichaam manifesteren. De hele kerk moet een en al vrede worden en één worden in Hem. Dit gaat in de tweede fase van Gods koninkrijk gebeuren. Daarop kunnen we niet vooruitlopen, omdat dat alleen lukt als onze doodsvijanden de duivel, de wereld en ons eigen (zondige) vlees geen vat meer op ons hebben. De vrede uit de toekomst komt er niet vanzelf. Er zijn nog veel obstakels te nemen. Het leeuwendeel daarvan zal Jezus voor zijn rekening nemen. Hij schakelt daarvoor ook engelen in. Zo staat er bij elke stadspoort van het nieuwe Jeruzalem een engel. Zij bewaken de vrede in de stad. Daarbuiten huizen opstandige elementen, die bedwongen en buiten de stad gehouden moeten worden.

De tweede gemarkeerde tekst **'Dat wil zeggen: alles wat we hier en nu meemaken van de Geest van God is een garantie dat er ooit vrede zal komen'** onderschrijf ik helemaal. Waar God aan begint, zal Hij ook voltooien.

De derde gemarkeerde tekst **'Jezus was in vlees en bloed de toekomst van recht, verzoening en blijdschap'** bevat een geweldige drieslag. Omdat Jezus onveranderlijk is, zal Hij tijdens de tweede fase van Gods koninkrijk, waarin het laatste oordeel zal worden voltrokken, eveneens daarop voortborduren. Hij zal vrede stichten door recht te doen, door verzoening te bewerken en dat laten resulteren in een alles omvattende vreugde. Een vreugde waarin niemand zich tekort gedaan zal voelen. Een vreugde waarin iedereen God zal loven.

²³ Op blz. 144 is te vinden wat Paas daarover schrijft

De vierde gemarkeerde tekst 'die vrede was voor Jezus elke seconde volledig realiteit.' is moeilijk te doordenken. We weten dat Jezus zowel God als mens is, zowel Leeuw als Lam. Deze hoedanigheden van Jezus laten zich moeilijk zo omschrijven, dat elk aspect in balans blijft met het andere. Zo wil ik wel geloven dat voor Jezus, gezien zijn goddelijke natuur, Gods vrede elke seconde volledige realiteit was. Maar als mens heeft Hij moeten strijden en het lijden in de ogen gezien. Als goddelijk mens leerde Hij gehoorzamen, ons ten voorbeeld. Hangend aan het kruishout heeft Hij de kwade machten onttroond. Geen vredig gebeuren, wel een met een vooruitzicht op vrede. Want diezelfde dag nog gingen de poorten van het paradijs voor Hem open. Daar werd Hij feestelijk binnengehaald, door Gods heilige engelen en door al de gelovigen die daar al waren. Met dat vooruitzicht vocht Hij hangend aan het kruis. De vrede voor het grijpen. De vrede dichtbij. Overtuigd van zijn overwinning.

Terecht verwoordde de kerk de dag van Jezus' kruisiging als een goede dag: Goede Vrijdag. Een dag waar de engelen naar uitkeken. Een dag waarop het fundament van Gods vrede werd gelegd. Heel Gods koninkrijk wordt gedragen door dit fundament. Ook alles wat hieraan vooraf ging om Gods heilsplan te realiseren. Al Gods beloften rusten op dit fundament. Vanaf de moederbelofte, waarmee God zijn heilsplan bekend maakte aan de mens, tot aan 1 Korintiërs 15, waarmee God zijn heilsplan gaat afsluiten. Na afsluiting van Gods heilsplan kent iedereen de volkomen vrede die God voor ogen had. Jezus heeft daar elke seconde van zijn leven aan bijgedragen. Ook hangend aan het kruis. Juist daar.

Ik schrijf dit uitgebreid op, omdat ik Paas niet helemaal kan volgen. Voor mij is de alverzoening belangrijk. Ik noem het liever late-alverzoening, omdat ik vanaf het begin dat ik hierover schrijf een onderscheid wilde maken tussen mijn idee over alverzoening het gangbare idee over alverzoening.

Paas' drieslag voor vrede 'rechtdoen, verzoening en vreugde' is een mooie combinatie. Het rechtdoen kan niet zonder gevolg blijven. Daar moet wel verzoening op volgen. En op verzoening volgt vreugde. In deze trits komen al Gods eigenschappen in harmonie aan bod. Een goede God maakt alleen een goed plan dat hoe dan ook goed zal aflopen. God straft om te helen. Gods plan loopt zeer goed af, wat vrede en aanbidding oproept.

Afronding

Afrondend wil ik enkele opmerkingen maken over de belijdenis van Nicea en de verbinding zoeken met het verhaal van Paas en mijn kijk op de eindtijd. De belijdenis van Nicea eindigt met:

Hij is opgevaren naar de hemel, zit aan de rechterhand van de Vader en zal in heerlijkheid weerkomen om te oordelen de levenden en de doden. En zijn rijk zal geen einde hebben. En in de Heilige Geest, die Here is en levend maakt, die van de Vader en

de Zoon uitgaat, die samen met de Vader en de Zoon aangebeden en verheerlijkt wordt, die gesproken heeft door de profeten. En één heilige, algemene en apostolische kerk. Wij belijden één doop tot vergeving van de zonden. Wij verwachten de opstanding van de doden en het leven van de komende eeuw.

Amen.

Nicea heeft het over de komende eeuw. Paas heeft het over de tweede fase van Gods koninkrijk. Hij introduceert hier een voor mij onbekend begrip. Ik ben vertrouwd met de term Messiaans Vrederijk, wat veelvuldig in evangelische kringen wordt gebruikt. Ook al heeft die term in die kringen geen eensluidende inhoud, toch geef ik aan die term de voorkeur. Ik gebruikte eerder de term 'het tweede duizendjarige rijk'.²⁴ Er moet na Jezus' terugkomst nog veel gebeuren, dat het een langere periode moet omvatten. Want het laatste oordeel is niet zomaar uitgesproken, laat staan uitgevoerd. Vooral nu Paas na het rechtzetten de verzoening en vreugde laat volgen, totdat het eindresultaat overgedragen wordt aan God. (1 Korintiërs 15)

Jezus zal terugkomen om te oordelen de levenden en de doden. De levenden zijn volgens mij allen die leven gevonden hebben in Jezus Christus. Zij leven uit en door Christus, gevoed door het ware brood en gelest door het levende water. Deze levenden komen op een positieve manier in het oordeel, want tijdens hun oordeel zal hun beloning worden vastgesteld. Protestanten hebben niet zoveel met goede werken, omdat de rooms-katholieke kerk hiervan een verdienmodel heeft gemaakt. In de Zondagen 24, 32 en 33 van de catechismus is dit rechtgezet. Goede werken, door de heilige Geest in ons bewerkt, zullen beloond worden. Op de achterflap van het boek *Virtuoos LEVEN – zeven deugden om goed te leven in een doorgedraaide wereld* van Adriaan Baan lees ik:

Dit boek behandelt achtereenvolgens de theologische deugden geloof, hoop en liefde en de filosofische deugden verstandigheid, rechtvaardigheid, matigheid en dapperheid. Baan beschouwt de zeven deugden als geschenken van God, met behulp waarvan je een goed leven kunt leiden, virtuoos zelfs.

Veelal wordt er gezwegen over de beloning die ons als gelovigen in de komende eeuw wacht. Ik zie een versterking en een mate van groei in deze zeven deugden als beloning. Tijdens ons huidige leven worden we niet volmaakt en die zeven deugden blijven een doel om na te streven.

Maar in de komende eeuw wil God ons vervolmaken. De een eerder dan de ander, omdat zo de een de ander kan meenemen. Dit mogen we in het hier en nu al leren en in de komende eeuw zal dit proces zich voortzetten. Zij die daarin voorop mogen lopen, ontvangen zowel de zegen als de verantwoordelijkheid om dat te kunnen doen. Zij zullen dat zien als een beloning voor het

²⁴ [Boek-in-A4-formaat.pdf](#) blz. 19 ev.

goede dat in hun aardse leven al vorm begon te krijgen.

In het boek van Baan kom ik een uitgebalanceerde mix tegen tussen Gods genade en onze verantwoordelijkheid om ons het goede toe te eigenen.

Meestal ligt bij ons de nadruk op het gegeven dat Jezus de doden, de ongelovigen, zal oordelen. Die nadruk is grotendeels terecht. Gods oordeel in het hier en nu is vaak uitgedragen om mensen van het doen van het kwaad te weerhouden. Gods oordeel moest afschrikken. In de middeleeuwen zijn beelden van Gods oordeel, resulterend in helse verschrikkingen, enorm uitgegroot.

Veel mensen werden daardoor zo bang voor de eeuwige hel, vol met de meest afschuwelijke verschrikkingen, dat ze maar naar de kerk gingen om de hel te ontlopen. Iets, wat natuurlijk Gods bedoeling niet geweest kan zijn.

Tegenwoordig wordt door veel – ongelovige - mensen het komende oordeel van God niet meer serieus genomen.

Daarom vind ik het mooi dat Paas met zijn drieslag een correctie aanbrengt. God gaat het recht herstellen. Daarbij hoort volgens mij dat mensen die in het hier en nu tekort zijn gekomen, dan wel onrechtvaardig behandeld zijn, compensatie zullen ontvangen. Aan de slachtoffers zal recht worden gedaan en zij zullen God loven om wat Hij hen schenkt.

Mooi is ook, dat Paas oog heeft voor verzoening. Slachtoffers en daders zullen zich met elkaar hebben te verzoenen. Hoe? Ik denk dat als alles aan het licht komt, de slachtoffers dat als bevrijdend zullen ervaren. De daders daarentegen zullen hun misstappen, zonde en tekortkomingen in beeld krijgen.

Over de rechtszaak tijdens het laatste oordeel is niet veel geschreven. De rechtspraak in Nederland rust op christelijke normen en waarden. De rechtspraak tijdens het laatste oordeel rust op Christus' rechtvaardige principes en zal volmaakt zijn.

Tegenwoordig is er de mogelijkheid dat slachtoffers en daders zich tijdens de zitting elkaar in de ogen zien, en dat de slachtoffers hun verhaal kunnen doen. Dit, vooral om de daders te laten merken wat hun misstappen hebben uitgewerkt. Veel slachtoffers getuigen ervan dat dit hen oplucht. In Nederland kan de dader gewoon wegblijven bij zo'n zitting, om deze confrontatie niet aan te gaan. Ik geloof dat tijdens de rechtszitting op de nieuwe hemel en de nieuwe aarde dat dat niet kan. Want de rechtszitting beoogt niet alleen herstel van recht, maar heeft zeker ook verzoening als doel.

Ik wil opmerken dat Jezus tijdens de rechtszittingen niet alleen als Rechter aanwezig is, maar ook als Advocaat. Als Advocaat zal Hij zeker de gelovigen bijstaan in hun rol als slachtoffer. De daders krijgen zo een scherp beeld van wat zij fout hebben gedaan.

Wie het eerste onderdeel van Paas' drieslag invult, gaat anders aankijken tegen de alverzoening. De gangbare mening bij alverzoening is, dat God zo barmhartig is dat Hij zonden door de vingers gaat zien. Als God één zonde door de vingers kan zien, dan kan Hij ook alle zonden door de vingers zien. En dan is Jezus' kruisoffer overbodig. Dit is een steekhoudende redening. Maar bij Paas gaat Gods liefde en barmhartigheid niet boven Gods rechtvaardigheid. God eist rechtvaardigheid om te komen tot verzoening en vreugde.

Ik zie in Jezus' aanwezigheid bij het laatste oordeel, vooral in zijn hoedanigheid als Advocaat, als een offer. Jezus offert zichzelf op om het recht te laten zegevieren. Hij is erbij. En niemand kan om Hem heen.

Vooraf zij die christenen vervolgd hebben, zullen Hem daar tegenkomen.

Maar iedereen die zijn zondelast niet overgedragen heeft aan Jezus, komt Hem tijdens het laatste oordeel tegen.

Jezus is niet alleen Rechter en Advocaat, maar Hij is ook Hogepriester. Hij wil zondige mensen bij God brengen. Hij wil alle zonden teniet doen doordat de ongelovige zondaren berouw krijgen van hun zonden. Als het goed is, is dat voor gelovigen niet meer nodig, omdat zij al berouw hebben betoond en omdat Jezus hun zonden al heeft weggedaan.

Jezus zal de gelovigen inschakelen bij het laatste oordeel. Dan geldt:

- Bevrijd om te bevrijden
- Gered om te redden
- Verzoend om te verzoenen

Tijdens het laatste oordeel ontvangen de gelovigen een prachtige taak. Want verzoening leidt tot vreugde. De gelovigen mogen hieraan bijdragen en ervan genieten.

Ik ben dus blij met de drieslag van Paas. Ik werk het alleen iets verder uit, wat ik makkelijk kan doen, omdat ik geen theoloog ben. Theologen gaan vaak uit van 'het geopenbaarde is aan de mens, het niet-geopenbaarde is aan God'.²⁵ Ik denk dat we de hiaten en de open einden hebben in te vullen in de geest van wat wel geopenbaard is en dat met heiligen bespreken. Zodat wat volgens Efeziërs 3 gaande is, zal uitlopen op levendige discussies.

¹⁶Moge Hij vanuit zijn rijke luister u innerlijke kracht en sterkte schenken door zijn Geest, ¹⁷zodat door uw geloof Christus kan gaan wonen in uw hart, en u geworteld en gegrondvest blijft in de liefde. ¹⁸Dan zult u met alle heiligen in staat zijn de lengte en de breedte, de hoogte en de diepte te begrijpen, ¹⁹ja de liefde van Christus te kennen die alle kennis te boven gaat, opdat u geheel vervuld zult raken van de volheid van God.

²⁵ [Refoweb](#) | [Verborgen en geopenbaarde wil van God](#) | [Refoweb](#)

²⁰Aan Hem die door de kracht die in ons werkt bij machte is oneindig veel meer te doen dan wij vragen of denken, ²¹aan Hem komt de eer toe, in de kerk en in Christus Jezus, van geslacht op geslacht, tot in alle eeuwigheid. Amen. (Efeziërs 3:16-21)

Hoe langer ik met de bovenstaande reactie bezig ben, hoe meer ik lees en hoor wat als aanvulling kan dienen. Zo preekte op 10-8-2025 prof. dr. E.A. de Boer in Krimpen aan de IJssel.²⁶ De preek ging over Openbaring 19:13. Over het bekende beeld van het witte paard, met daarop Jezus. Jezus gaat voorop in de strijd en de hemelse legermacht, gekleed in zuiver wit linnen, volgde hem op witte paarden. Ik wil graag iets opmerken over de geel gemarkeerde tekst van het gedeelte uit Openbaring 19:11-16.

¹¹Ik zag dat de hemel geopend was, en dit zag ik: een wit paard met een ruiter, die 'Trouw en betrouwbaar' heet, **die een rechtvaardig vonnis velt en een rechtvaardige strijd voert.** ¹²Zijn ogen waren als een vlamvend vuur en op zijn hoofd had Hij veel kronen. Er stond een naam op Hem geschreven die niemand kende, alleen Hijzelf. ¹³Hij droeg met bloed doordrenkte kleren. Zijn naam luidde 'Woord van God'. ¹⁴De hemelse legermacht, gekleed in zuiver, wit linnen, volgde Hem op witte paarden. ¹⁵Uit zijn mond komt een scherp zwaard, waarmee Hij de volken zal slaan, en Hij zal hen met een ijzeren herdersstaf hoeden. Hij zal de wijnpers van de hevige woede van de almachtige God treden. ¹⁶Op zijn kleding en op zijn dij staat de naam 'Hoogste Heer en koning'.
(Openbaring 19:11-16)

Ik denk dat deze strijd plaatsvindt gedurende de hele eerste periode van Gods koninkrijk. De eerste periode zoals Paas de tijd noemt tot aan Jezus' terugkomst. Het is de periode waarin wij nu leven en waarin een enorme strijd gaande is. Een strijd om vrede. Een vrede die door Jezus, hangend aan het kruis, is veilig gesteld. Die vrede komt er en wordt pas goed zichtbaar in de tweede periode van Gods koninkrijk, als Jezus vanuit het nieuwe Jeruzalem zal regeren.

Het rechtvaardige vonnis uit Openbaring 19 is het voorlaatste vonnis. Het voorlaatste vonnis wat gedurende de eerste fase van God Koninkrijk wordt geveld. Tijdens de tweede periode van Gods koninkrijk vindt het laatste oordeel plaats. Jezus zal bij dat oordeel de gelovigen inschakelen. Alleen al dit gegeven onderscheidt het voorlopig oordeel van het laatste oordeel. Het voorlopig oordeel leidt voor velen naar de hel, naar het dodenrijk, waarvan inmiddels Jezus de sleutels in handen heeft.

Het laatste oordeel daarentegen staat in het teken van *rechtzetten. verzoenen en vreugde*. Op weg naar de vervulling van 1 Korintiërs 15.

²⁶ Deze preek is nog voor een bepaalde tijd te volgen op Uitzending gemist.
Zie: [Immanuel Kerk - Krimpen aan den IJssel - Kerkdienstgemist.nl](http://ImmanuelKerk-Krimpenaan den IJssel-Kerkdienstgemist.nl)

Ik denk dat het laatste oordeel afwijkt van Gods oordeel in het hier en nu. Op blz. 57 ev. schrijft Paas mooie woorden over hoe we nu al met Gods oordeel moeten omgaan. Ik denk dat we tot aan Jezus' terugkomst altijd tekort blijven schieten in het nastreven van vrede. De echte vrede wordt door Jezus gerealiseerd als Hij regeert vanuit het nieuwe Jeruzalem en het laatste oordeel valt.

Over dat grootse gebeuren mogen we nu al nadenken.